

*Prof. dr Marina N. Simović**

Fakultet pravnih nauka

Panevropskog univerziteta „Apeiron” u Banjoj Luci

ORCID: 0009-0008-3330-4023

KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE REPUBLIKE SRPSKE U SVJETLU NOVE DIREKTIVE EU IZ 2024. GODINE**

SAŽETAK: U sistemu ekoloških krivičnih djela u Krivičnom zakoniku Republike Srpske predviđeno je više krivičnih djela protiv životne sredine, u osnovnom ili kvalifikovanom obliku ispoljavanja, sa kaznama za njihove učinioce. S obzirom na potrebu efikasne i kvalitetne krivičnopravne zaštite životne sredine u cjelini ili pojedinih njenih elemenata, potrebno je konstantno vršiti inoviranje postojećih zakonskih rješenja u cilju njihovog unapređenja, kako sa aspekata potrebe savremene politike suzbijanja kriminaliteta, tako još više zbog pojave novih i različitih oblika povrede ili ugrožavanja životne sredine. Tome doprinosi takođe i potreba za usklađivanjem nacionalnih krivičnopravnih sistema sa relevantnim međunarodnim standardima. Autor u ovom radu analizira nova rješenja sadržana u Direktivi Evropske unije o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava iz 2024. godine sa aspekta njihove implementacije u krivično zakonodavstvo Republike Srpske.

Ključne reči: životna sredina, ugrožavanje, krivično djelo, direktiva, Republika Srpska

* e-mail: marina.simovic @gmail.com, redovni profesor.

** Rad je primljen 26. 8. 2025, a prihvaćen je za objavljivanje 5. 12. 2025. godine.

1. UVOD

Ekološka bezbjednost predstavlja samo jedan, ali izuzetno značajan segment bezbjednosti uopšte, kako međunarodne, tako i regionalne, pa i nacionalne bezbjednosti.¹ To je logično jer se prouzrokovane posljedice povrede ili narušavanja životne sredine uopšte ili pojedinih eko-medijuma javljaju kao ekspanzivne opasnosti koje mogu da ugroze velike oblasti zemljine površine i svega što se na njima nađe (u obliku zemljišta, vode, vazduha, biljnog i životinjskog svijeta).² Sve to dovodi do saglasnosti u međunarodnim razmjerama da se putem univerzalnih ili regionalnih, u prvom redu evropskih međunarodnih dokumenata, urede brojna pitanja od značaja za pravno uređenje, unapređenje i zaštitu životne sredine.³

Među takvim međunarodnim dokumentima regionalnog značaja koji imaju posebno veliku važnost za evropska krivična zakonodavstva,⁴ kako država članica Evropske unije, tako još više država koje su kandidati za prijem u ovu najznačajniju političku, ekonomsku i bezbjednosnu regionalnu organizaciju – javlja se nedavno donijeta Direktiva (EU) 2024/1203 Evrop-

¹ V.: Joldžić, V., Jovašević, D. (2012). Ekološko krivično pravo. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 87–109; Naess, A. (1973). The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary. *Inquiry: An Interdisciplinary Journal of Philosophy*, 16(1–4), 95–100; Watson, A. R. (1983). A Critique of Anti-Anthropocentric Biocentrism. *Environmental Ethics*, 5(3), 245–256; Keller, D. (1997). Gleaning Lessons from Deep Ecology. *Ethics and the Environment*, 2(2), 139–148; Norton, B. G. (1991). *Toward Unity Among Environmentalists*. Oxford University Press.

² V.: Rozzi, R. (1999). The Reciprocal Links between Evolutionary – Ecological Sciences and Environmental Ethics. *BioScience*, 49(11), 911–921; May, R. (1999). Unanswered questions in ecology. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, 354(1392): 1951–1959; Rosenzweig, M. L. (2003). Reconciliation ecology and the future of species diversity. *Oryx*, 37(2), 194–205.

³ V.: Schneider, D. D. (2001). The rise of the concept of scale in ecology. *BioScience*, 51(7), 545–553; Johnson, J. B., Omland, K. S. (2004). Model selection in ecology and evolution. *Trends in Ecology and Evolution*, 19(2), 101–108; Li, L. (2018). The Legislative model of Environmental Criminal Law in Germany and its reference to our country [J]. *Journal of law*, 33(11) 6, 64–70; Brack, D. (2002). Combatting international environmental crime. *Global Environmental Change*, 12(2), 143–147; Vollaard, B. (2017). Temporal displacement of environmental crime. Evidence from marine oil pollution. *Journal of Environmental Economics and Management*, 82, 168–180; White, R. (2003) Environmental Issues and the Criminological Imagination. *Theoretical Criminology*, 7(4), 483–506.

⁴ V.: Papathanasiou, K. (2017). Environmental Criminal Law. A Vital Part of the Regulatory Framework. In: Mathis, K., Huber, B. (eds) *Environmental Law and Economics. Economic Analysis of Law in European Legal Scholarship*, vol 4. Springer, Cham. 513–526; Haeri, H., Munoz-Pons, V., Touanssa, M. (2021). The specialization of environmental criminal justice. *A review of the law of environmental criminal justice: focus on 24 December 2020*. Dalloz, A., Brihi, S. (2022). *Environmental criminal law in the French legal framework*. Paris: Moncey Advocats.

skog parlamenta i Vijeća (Savjeta) Evropske unije od 11. aprila 2024. godine o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava i zamjeni direktiva 2008/99/EZ i 2009/123/EZ.⁵

Radi se o Direktivi koja u značajnoj mjeri donosi nova rješenja u pogledu propisivanja ekoloških krivičnih djela, kako u osnovnom, tako još više u kvalifikovanim oblicima ispoljavanja,⁶ sa posebnim akcentom na obavezu uvođenja nove inkriminacije ove vrste pod nazivom „ekocid”,⁷ te postavljanja pravila za utvrđivanje krivične odgovornosti fizičkih, ali i pravnih lica, za ova ekološka krivična djela, uz sistem kazni i pravila za njihovo izricanje u svakom konkretnom slučaju.⁸ Time se značaj međunarodnih dokumenata,⁹ koji su donijeti u okviru Evropske unije, posebno ukazuje sa aspekta zakonodavstva država zapadnog Balkana, odnosno država koje su nastale raspadom SFR Jugoslavije krajem prošlog vijeka. S obzirom na specifičnosti pravnog sistema u Bosni i Hercegovini, oblast pravne zaštite životne sredine je uređena u sva četiri krivična zakona na više ili manje različit način uvažavajući specifične potrebe

⁵ European Union: Council of the European Union, *Directive (EU) 2024/1203 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 on the protection of the environment through criminal law and replacing Directives 2008/99/EC and 2009/123/EC*, PE/82/2023/REV/1 OJ L, 2024/1203, 30 April 2024.

⁶ V.: Федоров, Н. (2024). Дикая природа нуждается в защите Об истории укрепления уголовного права в области защиты окружающей среды. Экология и право, 89(9), 4–9; Буйлов, О. П., Брусенцев, В. И. (2015). Общая характеристика экологических преступлений. классификация экологических преступлений. Международный студенческий научный вестник № 2–3, 282–283.

⁷ V.: Овчинников, А. (2024). Улики экокцида Как собирают данные для анализа экологического ущерба от полномасштабного вторжения России в Украину. *Экология и право*, 89(9), 14–19.

⁸ V.: Ding, X., Shahzad, M. (2022). Environmental administrative penalty, environmental disclosures, and the firm's cash flow: evidence from manufacturing firms in China. *Environ Sci Pollut Res Int*. 29(24), 36674–36683; Ding, X., Qu, Y., Shahzad, M. (2019). The impact of environmental administrative penalties on the disclosure of environmental information. *Sustainability*, 11(20), 5820; Zhenghang, F., Zhenghang, F. (2022). Study on the legislative Mode of Environmental Criminal Law. *Academic Journal of Humanities & Social Sciences*, 5(17). Zhou, E. C. (2015). *Research on Environmental crime legislation*. Ocean University of China.

⁹ V.: Knaut, S. (2005). Das deutsche Umweltstrafrecht. In: *Die Europäisierung des Umweltstrafrechts. Studien zum Wirtschaftsstrafrecht*, vol. 23. Centaurus Verlag & Media, Herbolzheim, 16–144; Fischer, M. (2011). Deutschlands Umweltstrafrecht unter Änderungsdruck der EU. *NuR* 33, 564–566; Schall, H. (1998). Systematische Übersicht der Rechtsprechung zum Umweltstrafrecht. *NStZ-Rechtsprechungs – Report Strafrecht Year*, 3(12), 353–358; Kröger, D., Klauf, I. (2001). Umweltstrafrecht. In: *Umweltrecht. Recht – schnell erfaßt*. Springer, Berlin, Heidelberg, 337–358; Saliger, F. (2008). *Umweltstrafrecht*. Academia Iuris: Lehrbücher der Rechtswissenschaft. Heymann; Laufhütte, H., Möhrensclager, M. (1989). Umweltstrafrecht in neuer Gestalt. *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, 92(4), 912–972.

cijele države i njenih entiteta, odnosno Brčko distrikta BiH. U pravu Republike Srpske su ekološka krivična djela predviđena u posebnoj dvadeset devetoj glavi Krivičnog zakonika¹⁰ (u daljem tekstu: KZ RS) pod nazivom „Krivična djela protiv životne sredine”. Tu se razlikuju:¹¹ a) opšta ekološka krivična djela (koja su upravljena na životnu sredinu u cjelini) i b) posebna, specijalna ekološka krivična djela (koja su upravljena na pojedine eko-medijume).

2. SPECIFIČNOSTI KRIVIČNOPRAVNE ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE U PRAVU REPUBLIKE SRPSKE

2.1. Opšte karakteristike ekoloških krivičnih djela

KZ RS, sa novelama do kraja 2024. godine, predviđa više krivičnih djela, od kojih ćemo izložiti obilježja osnovnih, opštih, temeljnih ekoloških krivičnih djela. Među zajedničkim karakteristikama ovih krivičnih djela se, na prvom mjestu, izdvaja njihov objekat zaštite. To je životna sredina.

Kao životna sredina smatra se skup prirodnih i stvorenih vrijednosti čiji kompleksni međusobni odnosi čine okruženje, odnosno prostor i uslove za život ljudi. Tako shvaćena životna sredina se uvijek određuje prema svom kvalitetu. Kvalitet životne sredine predstavlja stanje životne sredine koje se iskazuje fizičkim, hemijskim, biološkim, estetskim i drugim indikatorima. U okviru ovako shvaćene životne sredine razlikuju se: prirodne vrijednosti, zaštićena prirodna dobra, javno prirodno dobro, geodiverzitet (geološka raznovrsnost), biodiverzitet (biološka raznovrsnost) i sl.

Kao objekat zaštite ovih krivičnih djela može se javiti životna sredina u cijelosti ili pojedini njeni vidovi, odnosno segmenti kao što su:¹² voda, vazduh, zemljište, flora i fauna koji su sadržani u litosferi, pedosferi, hidrosferi, atmosferi, biosferi i tehnosferi. Ovako shvaćene zaštićene vrijednosti predstavljaju predmet regulative domaćeg zakonodavstva, ali i propisa međunarodnog karaktera.

Brojni zakonski i podzakonski propisi uređuju oblast životne sredine. Skup tih propisa čini ekološko pravo ili pravo uređenja i zaštite životne sredine. Svi domaći propisi su u skladu sa nizom međunarodnih propisa iz ove

¹⁰ *Službeni glasnik Republike Srpske* br. 64/2017, 104/2018, 15/2021, 89/2021, 73/2023, 9/2024. i 105/2024.

¹¹ Đorđević, Đ., Kolarić, D. (2020). *Krivično pravo. Posebni deo*. Beograd: Kriminalističko-policijski univerzitet, 167.

¹² V.: Bugarski, T. (2015). Krivični postupak za dela protiv životne sredine. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 49(4), 16–37.

oblasti. U okviru međunarodnih propisa razlikuju se dvije vrste. To su:¹³ a) propisi univerzalnog karaktera – donijeti u okviru i pod okriljem Organizacije ujedinjenih nacija i njenih organa i b) propisi regionalnog karaktera – donijeti od strane regionalnih organizacija kao što su: Savjet Evrope, Evropska unija i sl. Pored toga, brojne međunarodne organizacije se bave različitim pitanjima iz oblasti zaštite, unapređenja i očuvanja životne sredine kao što su: Komisija UN za održivi razvoj, Program UN za životnu sredinu, Program UN za razvoj, Svjetska meteorološka organizacija i dr.

Životna sredina (u cijelosti ili njeni segmenti) se štiti od svih oblika zagađenja koje predstavlja unošenje zagađujućih materija ili energije u životnu sredinu izazvano ljudskim djelatnostima ili prirodnim procesima, koje ima ili može da ima štetne posljedice na kvalitet životne sredine i zdravlje ljudi. Od pojma zagađenja razlikuje se pojam degradacije životne sredine. To je proces narušavanja kvaliteta životne sredine koji nastaje prirodnom ili ljudskom aktivnošću ili je posljedica nepreduzimanja mjera radi otklanjanja uzroka narušavanja kvaliteta ili štete za životnu sredinu, prirodne ili radom stvorene vrijednosti. Inače, u pravnoj teoriji ima i takvih shvatanja koja objekt zaštite ovih krivičnih djela određuju kao pravo na zdravu životnu sredinu – jedno od osnovnih, prirodnih, univerzalnih ljudskih prava.¹⁴

Ustav Republike Srpske,¹⁵ kao osnovni, temeljni pravni akt, u drugom dijelu pod nazivom: „Ljudska prava i slobode” nabroja sistem, skup garantovanih, zajemčenih ljudskih prava, odnosno sloboda. Tako se na prvom mestu (čl. 10) proklamuje da su građani ravnopravni u slobodama, pravima i dužnostima, jednaki su pred zakonom i uživaju istu pravnu zaštitu bez obzira na rasu, pol, jezik, nacionalnu pripadnost, veroispovijest, socijalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovno stanje, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo lično svojstvo. Potom slijede pojedinačno nabrojana lična prava ili slobode.

Pravo na zdravu životnu sredinu Ustav Republike Srpske garantuje definirano (čl. 35). Prema ovom ustavnom postulatu, „čovjek ima pravo na zdravu životnu sredinu”¹⁶. S tim u vezi se nalazi i rješenje prema kome je svako lice, u skladu sa zakonom, dužno da u okviru svojih mogućnosti štiti i unapređuje

¹³ V.: Pisarić, M. (2015). Pretpostavke za otkrivanje ekološkog kriminaliteta. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 49(2), 787–792.

¹⁴ V.: Jovašević, D. (2011). *Sistem ekoloških krivičnih dela*. Niš: Pravni fakultet, 78–91.

¹⁵ *Službeni glasnik Republike Srpske* br. 21/1992, 28/1994, 8/1996, 13/1996, 15/1996, 16/1996, 21/1996, 21/2002, 26/2002, 30/2002, 31/2002, 69/2002, 31/2003, 98/2003, 115/2005, 117/2005, 48/2011. i 73/2019.

¹⁶ V.: Kunić, P., Karan, S. (2012). *Ustavno pravo*. Banja Luka: Panevropski univerzitet Apeiron, 67–81.

životnu sredinu. U vezi sa ovim značajnim ličnim ljudskim pravom, jeste i pravo na zaštitu zdravlja (čl. 37). Naime, Ustav Republike Srpske utvrđuje da svako ima pravo na zaštitu zdravlja – zdravstvenu zaštitu, pa se zdravstvena zaštita javlja kao zajemčeno pravo na zdravstvenu zaštitu, u skladu sa zakonom.

Na posredan način pravo na zdravu životnu sredinu se štiti, doduše na specifičan način, u još dvije ustavne odredbe. To su:¹⁷

a) građani imaju pravo da javno iznose mišljenje o radu državnih i drugih organa i organizacija, da im podnose predstave, peticije i prijedloge o raznim, za život značajnim pitanjima, uključujući i pitanja koja su vezana za stanje životne sredine, odnosno za njenu ugroženost, te da na ova pitanja dobiju pravi, potpun i istinit odgovor (čl. 32). Izričito je zabranjeno da se neko lice pozove na odgovornost ili da trpi druge štetne posledice zbog javno izraženog mišljenja o radu državnih organa ili stavova iznesenih u predstavi, peticiji i prijedlogu, osim ako je u takvoj situaciji time učinio neko, bilo koje zakonom propisano krivično djelo; i

b) građani imaju pravo da učestvuju u obavljanju javnih poslova, te da pod jednakim uslovima budu primljeni u javnu službu (čl. 33).

Na kraju Ustava se utvrđuje (čl. 64) da Republika Srpska štiti i podstiče:¹⁸

a) racionalno korišćenje prirodnih bogatstava u cilju zaštite i poboljšanja kvaliteta života i zaštite i obnove životne sredine u opštem interesu, b) očuvanje i obogaćivanje istorijskog, kulturnog i umjetničkog blaga, c) naučnoistraživački rad, d) štednju u svim njenim oblicima, a posebno štednju koja je usmjerena na privredne aktivnosti i otkup stanova, e) zadruge i zadrugarstvo, f) zanatstvo i g) fizičku kulturu i sport.

Na posredan način kao objekt zaštite ekoloških krivičnih djela se javlja i zdravlje ljudi, i to zdravlje individualno neodređenog broja ljudi.¹⁹ Zdravlje predstavlja psihofizičko stanje čoveka kod koga postoji harmonična funkcija svih organa i procesa koji ga čine sposobnim za normalan život, rad i društvenu produktivnost. Tehničko-tehnološki razvoj i uopšte civilizacijski napredak, uz industrijalizaciju i upotrebu ogromnih, različitih i često opasnih izvora energije, sirovina i opasnih uređaja – dovodi do ugrožavanja života i zdravlja svih ljudi koji se nađu na određenom prostoru, odnosno u zoni dejstva ekspanzivne ekološke opasnosti.

¹⁷ V.: Marković, G. (2021). *Ustavno pravo*. Istočno Sarajevo: Pravni fakultet, 98–107.

¹⁸ V.: Kuzmanović, R. (2011). *Ustavno pravo*. Banja Luka: Pravni fakultet, 89–92.

¹⁹ Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine, 591.

Ova krivična djela su najčešće određena blanketnom dispozicijom.²⁰ To znači da njihovu radnju izvršenja predstavlja svaka djelatnost činjenja ili nečinjenja kojom se odstupa od ekoloških propisa, kojima se, dakle, krše propisi iz oblasti ekološkog (kao posebne grane upravnog) prava. To znači da je za upotpunjavanje sadržine i obilježja bića ovih krivičnih djela potrebno izvršiti analizu drugih vankrivičnopravnih propisa kako bi se saznalo koja su ponašanja dopuštena, a koja su zabranjena.

U okviru ekoloških krivičnih djela razlikuju se: a) prava ili čista ekološka krivična djela (ekološka krivična djela u užem smislu) – krivična djela koja su sistematizovana u KZ RS, u grupi krivičnih djela protiv životne sredine i b) neprava ili relativna ekološka krivična djela (ekološka krivična djela u širem smislu) – krivična djela koja su predviđena u drugim grupama krivičnih djela u okviru KZ RS ili u sporednom, dopunskom ili pomoćnom krivičnom zakonodavstvu. Ona su na posredan način upravljena protiv životne sredine, ali se uz ovu vrijednost kao pretežan, primaran ili prevalentan objekt zaštite javljaju druge društvene vrijednosti prema čijem značaju su upravo ova djela i sistematizovana u druge grupe krivičnih djela kao što su npr. djela protiv zdravlja ljudi, djela protiv opšte sigurnosti ljudi ili imovine i dr.

Posljedica ekoloških krivičnih djela je određena kao:²¹ a) ugrožavanje životne sredine i b) ugrožavanje zdravlja ljudi. Ta opasnost je kod nekih krivičnih djela apstraktna, a kod drugih konkretna. Konkretna, neposredna, bliska, stvarna opasnost predstavlja opasnost koja je stvarno, odnosno neposredno nastupila za život, tjelesni integritet i zdravlje drugog lica, odnosno za životnu sredinu. To znači da je mogućnost povrede ovih dobara bila izvjesna, bliska, ali ipak još uvijek nije nastupila u konkretnom slučaju. Ova opasnost je elemenat bića krivičnog djela i mora biti dokazana u krivičnom postupku u konkretnom slučaju. Apstraktna ili opšta opasnost je, s druge strane, opasnost koja je usljed preduzete radnje izvršenja mogla da nastupi za zaštićeno dobro, ali ipak nije nastupila u konkretnom slučaju. Preduzimanjem radnje izvršenja smatra se da je posljedica u vidu apstraktne opasnosti za zaštićeno dobro i nastupila. Ona ne predstavlja elemenat bića krivičnog djela, pa se ne mora dokazivati njeno nastupanje. Za postojanje krivičnog djela sa apstraktnom opasnošću dovoljno je preduzimanje radnje izvršenja, jer se smatra da je time i prouzrokovana apstraktna opasnost.²²

²⁰ Turković, K., Novoselec, P., Grozdanić, V., Kurtović Mišić, A., Derenčinović, D., Bojanić, I.,... Maršavelski, A. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: *Narodne novine*, 263.

²¹ V.: Mališ Sazdovska, M. (2006). Posebne istražne radnje u suzbijanju ekološkog kriminaliteta. *Pravni život*, (9), 1041–1049.

²² V.: Vuletić, I. (2023). Osvrt na ekocentrični model zaštite okoliša u hrvatskom kaznenom pravu – deset godina nakon pristupanja EU. *Glasnik Advokatske Komore*

Konačno, neka ekološka krivična djela imaju posljedicu u vidu povrede zaštićenog dobra: zagađenje životne sredine u cijelosti ili njenih pojedinih dijelova – vazduha, vode ili zemljišta, uništenje životinjskog ili biljnog svijeta, uginuće većeg broja životinja ili riba, uginuće životinja ili druga znatna šteta.

Veći broj ekoloških krivičnih djela može da izvrši svako lice, a samo kod nekih od njih kao učinilac može da se javi određeno lice – službeno ili odgovorno lice. U pogledu krivice, ova se pak krivična djela mogu izvršiti sa umišljajem ili iz nehata.

2.2. Zagađivanje životne sredine

Zagađenje životne sredine (čl. 370. KZ RS) predstavlja prvo osnovno, opšte ekološko krivično djelo u pravu Republike Srpske koje se sastoji u zagađivanju vazduha, zemljišta ili vode u većoj mjeri ili na širem prostoru suprotno propisima o zaštiti, očuvanju i unapređenju životne sredine.²³ Zagađenjem životne sredine smatra se unošenje zagađujućih materija ili energije u životnu sredinu izazvano ljudskom djelatnošću ili prirodnim procesima koje ima ili može da ima štetne posljedice na kvalitet životne sredine i zdravlje ljudi.

Objekt zaštite se kod ovog djela javlja kao životna sredina (vazduh, zemljište ili voda) koja okružuje čovjeka. Pod zaštitom čovjekove sredine podrazumijeva se očuvanje prirode i njenih elemenata: vode, vazduha i zemljišta, flore i faune od trovanja, zagađivanja ili uništavanja. U pravnoj teoriji se mogu naći shvatanja prema kojima se kao objekt zaštite ovog djela javlja pravo čovjeka na zdravu životnu sredinu koje predstavlja jedno od osnovnih ljudskih prava.

Radnja izvršenja ovog ekološkog djela je određena posljedičnom dispozicijom. To je svaka djelatnost činjenja ili propuštanja koja je podobna da dovede do prouzrokovanja posljedice djela – zagađenja vazduha, zemljišta ili vode. Ona se može preduzeti različitim djelatnostima: ispuštanjem otrovnih ili zagušljivih gasova u većim količinama u atmosferu, ispuštanjem otrovnih, zagađenih, otpadnih voda ili drugih škodljivih materija u vodu, vodotok, jezero ili na zemljište. Za postojanje ovog djela je takođe potrebno da se radnja izvršenja preduzima:²⁴ a) na određeni način – suprotno propisima o zaštiti, očuvanju i unapređenju životne sredine, dakle, protivpravno i b) tako da je prouzrokovano zagađenje vazduha, zemljišta ili vode u većoj mjeri ili na širem

Vojvodine, 95(4), 1292–1304.

²³ Jovašević, D., Mitrović, L.J., Ikanović, V. (2021). *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske*. Banja Luka: Službeni glasnik, 746–747.

²⁴ V.: Delić, N. (2021). *Krivično pravo. Posebni deo*. Beograd: Pravni fakultet, 286–289.

prostoru. To ukazuje da se ovdje radi o težoj posljedici u vidu povrede. Sve do nastupanja ovih povreda, radnja učinioca se ne smatra krivičnim djelom, već ekološkim prekršajem. Kada je zagađenje nastupilo u „većoj mjeri” ili na „širem prostoru” – predstavlja faktičko pitanje koje sud rješava u konkretnom slučaju.

Izvršilac djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice mogući su umišljaj i nehat. Za njegovo umišljajno izvršenje propisana je kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do tri godine, dok je za nehatno djelo predviđena kazna zatvora do dvije godine.

Teži oblik krivičnog djela (čl. 370) postoji ako je usljed preduzete radnje izvršenja došlo do:²⁵ a) povrede u vidu uništenja ili znatnog oštećenja šumskih ili drugih biljnih zajednica i njihovih staništa na širem prostoru i b) zagađenja životne sredine u toj mjeri da je ugroženo zdravlje ljudi ili životinja. Ovdje se radi o djelu koje je kvalifikovano težom posljedicom koja mora biti rezultat nehata učinioca.²⁶ Teže posljedice moraju biti u uzročno-posljedičnoj vezi sa preduzetom radnjom izvršenja osnovnog djela. Ako je osnovno djelo izvršeno s umišljajem, tada je za njegov teži oblik propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do pet godina. U slučaju da je osnovno djelo izvršeno iz nehata, tada je za teže djelo sa nehatno prouzrokovanom težom posljedicom propisana kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do tri godine.

2.3. Zagađivanje životne sredine otpadnim materijama

Drugo opšte ekološko krivično djelo u KZ RS nosi naziv „Zagađivanje životne sredine otpadnim materijama“ (čl. 371). Ovo se djelo²⁷ sastoji u preradi, odlaganju, odbacivanju, sakupljanju, skladištenju, uvozu, izvozu ili prevozu suprotno propisima otpada, nuklearnog materijala, druge radioaktivne supstance ili opasne materije ili u posredovanju u preduzimanju navedenih radnji ili u postupanju na način koji može trajnije ili u znatnoj mjeri ugroziti kvalitet vazduha, zemljišta, vode ili šume ili koje može ugroziti biljke ili životinje u znatnoj mjeri ili na širem području ili koje može ugroziti život ili zdravlje ljudi. I kod ovog djela se kao objekat zaštite javlja životna sredina, dok je objekat napada višestruko određen kao: a) otpad, b) nuklearni materijal, v) druge radioaktivne supstance i g) opasne materije.

²⁵ Dorđević, Đ., Kolarić, D. (2020). *Krivično pravo. Posebni deo*. Beograd: Kriminalističko-policijski univerzitet, 167.

²⁶ V.: Babić, M., Marković, I. (2007). *Krivično pravo. Posebni deo*. Banja Luka: Pravni fakultet, 340–342.

²⁷ V.: Petrović, B., Jovašević, D., Ferhatović, A. (2016). *Krivično pravo 2*. Sarajevo: Pravni fakultet, 396–398.

Radnja izvršenja ovog ekološkog djela je višestruko alternativno određena:²⁸ a) prerada – prepravka, odnosno prepravljjanje predmeta, b) odlaganje – odvoženje, odnosno udaljšavanje sa mjesta na kome se predmet nalazio, c) odbacivanje – ostavljanje predmeta na nekom skrivenom mjestu, č) sakupljanje – pribavljanje predmeta na bilo koji naćin, ć) skladištenje – neposredna ili posredna faktićka, odnosno državinska vlast, d) uvoz – unošenje predmeta u zemlju, dž) izvoz – iznošenje predmeta iz zemlje, đ) prevoz – prenošenje predmeta bilo kojim prevoznim sredstvom u suvozemnom, vodenom ili vazdušnom saobraćaju, e) posredovanju – pomaganje, odnosno olakšavanje da se preduzme neka od navedenih radnji gdje pomaganje nije oblik saućesništva, već samostalna radnja izvršenja i f) postupanje na drugi naćin – preduzimanje bilo koje protivpravne djelatnosti.²⁹

Za postojanje ovog ekološkog djela je potrebno da se radnja izvršenja preduzima:³⁰ a) na poseban naćin – suprotno propisima – protivpravno, što ukazuje na blanketni karakter djela, b) u odnosu na poseban predmet – otpad, nuklearni materijal, druge radioaktivne supstance i opasne materije i c) tako da nastupi posljedica u vidu ugrožavanja: 1) kvaliteta vazduha, zemljišta, vode ili šume: trajnije (za duže vrijeme) ili u znatnoj mjeri (u većem obimu), 2) biljke ili životinje u znatnoj mjeri ili na širem području i 3) života ili zdravlja ljudi.

Izvršilac ovog djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice mogući su umišljaj i nehat. Za umišljajno izvršenje djela propisana je kazna zatvora u trajanju od jedne do pet godina, dok je za nehatno djelo propisana kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do tri godine.

Ekološko krivićno djelo iz ćl. 371. se javlja u dva teža, kvalifikovana oblika ispoljšavanja.³¹

Prvi teži oblik djela, za koji je propisana kazna zatvora u trajanju od dvije do osam godina, ćini lice koje zloupotrebom svog slušbenog položaja ili ovlašćenja odobri (suprotno propisima) vršenje sljedećih radnji: preradu, odlaganje, odbacivanje, sakupljanje, skladištenje, uvoz, izvoz ili prevoz otpada, nuklearnog materijala, druge radioaktivne supstance ili opasne materije ili posredovanje u preduzimanju navedenih radnji ili postupanje na drugi naćin. Ovdje je, zapravo, pomaganje u vidu omogućavanja, odnosno olakšavanja samostalna radnja izvršenja, a ne oblik saućesništva koju preduzima:

²⁸ V.: Jovašević, D., Mitrović, V., Ikanović, V. (2017). *Krivićno pravo. Posebni deo*. Banja Luka: Panevropski univerzitet Apeiron, 316–318.

²⁹ V.: Lazarević, LJ., Vućković, B., Vućković, V. (2004). *Komentar Krivićnog zakona*. Cetinje: Obod, 734–737.

³⁰ V.: Jovašević, D., Miladinović Stefanović D. (2023). *Krivićno pravo. Posebni deo*. Niš: Pravni fakultet, 309–314.

³¹ V.: Petrović, B., Ferhatović, A., Jovašević, D. (2024). *Krivićno pravo. Posebni dio*. Sarajevo: Pravni fakultet, 153–156.

a) određeno lice i b) na određeni način – zloupotrebom službenog položaja ili ovlašćenja.

Drugi teži oblik djela postoji ako je usljed preduzete radnje izvršenja nastupila teška posljedica u vidu povrede, i to: a) uništenje životinjskog ili biljnog svijeta velikih razmjera i b) zagađenje životne sredine u toj mjeri da je time stvorena opasnost za život ili zdravlje ljudi.

Za umišljajno izvršenje osnovnog djela sa težom nehatnom posljedicom propisana je kazna zatvora u trajanju od dvije do deset godina, a za nehatno djelo kazna zatvora od jedne do pet godina.

3. MEĐUNARODNI STANDARDI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE U PRAVU EVROPSKE UNIJE

Među brojnim međunarodnim standardima univerzalnog ili regionalnog karaktera kojima se uspostavljaju temelji krivičnopravne zaštite životne sredine od značaja za pravo Bosne i Hercegovine izdvaja se pomenuti evropski dokumenat donijet 2024. godine u okviru Evropske unije. To je Direktiva (EU) 2024/1203 Evropskog parlamenta i Vijeća (Saveta) Evropske unije od 11. aprila 2024. godine o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava i zamjeni direktiva 2008/99/EZ i 2009/123/EZ. Ona utvrđuje minimalna pravila u pogledu definisanja krivičnih djela i sankcija kako bi se djelotvornije zaštitila životna sredina, s jedne, odnosno u pogledu mjera za sprječavanje i suzbijanje krivičnih djela protiv životne sredine (ekoloških krivičnih djela), s druge strane, te za efikasno sprovođenje prava Evropske unije u području životne sredine. Na početku je ova Direktiva (čl. 2) definisala najznačajnije pojmove od značaja za krivičnopravnu zaštitu životne sredine. To su:

a) „ekosistem” (tačka c.) – predstavlja dinamičnu cjelinu zajednica biljaka, životinja, gljiva i mikroorganizama i njihove nežive životne sredine koji međusobno djeluju kao funkcionalna jedinica, te uključuje stanišne tipove, staništa vrsta i populacije vrsta;

b) „stanište unutar zaštićenog područja” (tačka b.) – svako stanište vrsta za koje je neko područje klasifikovano kao posebno zaštićeno područje na temelju Direktive 2009/147/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta/Vijeća od 30. novembra 2009. godine o očuvanju divljih ptica (čl. 4, st. 1. i 2) ili svako prirodno stanište ili stanište vrsta za koje je neko područje određeno kao posebno područje očuvanja u skladu sa Direktivom 92/43/EEZ od 21. maja 1992. godine o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore (čl. 4, st. 2. i 4) ili za koje je neko područje navedeno na popisu područja od značaja za Evropsku zajednicu i

c) „pravno lice” (tačka a) – svaki pravni subjekt koji ima takav status na temelju primjenjivog nacionalnog prava, osim državnih ili javnih organa koji izvršavaju funkcije državne vlasti i javnih međunarodnih organizacija. Time Direktiva upućuje na potrebu pojačane krivičnopravne zaštite životne sredine upravo od različitih protivpravnih delatnosti pravnih lica, posebno oličeni u multinacionalnim kompanijama.

3.1. Sistem međunarodnih ekoloških krivičnih djela

Direktiva (čl. 3) daje pojam ekološkog krivičnog djela, odnosno krivičnog djela protiv životne sredine. Ovo krivično djelo određuju dva osnovna, konstitutivna „formalna” elementa. To su: a) oblik krivice učinioca i b) protivpravnost dela. Prvo, kao krivično djelo protiv životne sredine se smatra svako umišljajno (namjerno) postupanje ili pak postupanje koje je učinjeno „iz krajnje nepažnje”. I drugo, za postojanje krivičnog djela je potrebno da je postupanje učinioca „nezakonito”, dakle, protivpravno, jer se njime krše međunarodni ili domaći, nacionalni, interni propisi o zaštiti, očuvanju ili unaprjeđenju životne sredine u cjelini ili nekog od njenih pojedinih elemenata kao što su: vazduh, voda, zemljište, biljni ili životinjski svijet.

Za potrebe ove direktive postupanje učinioca je nezakonito ako se njime krši: a) pravo Evropske unije kojim se doprinosi ostvarivanju jednog od ciljeva politike ove regionalne evropske organizacije u području životne sredine ili b) zakon ili drugi propis države članice ili odluka koju je donio nadležni državni organ države članice, kojom se sprovodi pravo Evropske unije u nacionalnim granicama. Takvo postupanje je nezakonito čak i ako se ostvaruje na temelju odobrenja koje je izdao nadležni državni organ, pod uslovom da je ono dobijeno na protivpravan način: a) izvršenjem nekog u zakonu propisanog krivičnog djela – prevarom, korupcijom, iznudom ili prinudom ili b) ako se takvim odobrenjem očigledno krše relevantni materijalnopравни zahtjevi.

Direktiva (čl. 3, st. 2) propisuje više ekoloških krivičnih djela čiji opisi, sadržina, elementi bića, odnosno karakteristike treba da budu za ugled nacionalnim krivičnim zakonodavstvima u pravcu inoviranja pojedinih inkriminacija (bilo uvođenjem novih krivičnih djela ili novih oblika ispoljavanja postojećih krivičnih djela) u sistemu krivičnopravne zaštite životne sredine.

Prvo ekološko krivično djelo, prema odredbama Direktive, predstavlja svako postupanje učinioca ako je nezakonito i namjerno (umišljajno) preduzeto sljedećim djelatnostima u okviru radnje izvršenja: ispuštanje, emisija ili uvođenje količine materijala ili supstance, energije ili jonizirajućeg zračenja u vazduh, tlo ili vodu, što prouzrokuje ili je vjerovatno da će prouzrokovati smrt ili ozbiljnu povredu nekog lica ili znatnu štetu za kvalitet vazduha, tla ili vode

ili znatnu štetu za ekosistem, životinje ili biljke. Krivično djelo u ovom obliku je određeno tzv. „posljedičnom dispozicijom”. To znači da je za postojanje ovog djela potrebno nastupanje tačno propisane teške posljedice za život ili tjelesni integritet nekog lica ili nastupanje „znatne” (veće, obimnije) štete za ekosistem u cjelini ili njegove pojedine segmente.

Drugo ekološko krivično djelo predstavlja nezakonito i namjerno (umišljajno) stavljanje određenih proizvoda na tržište, čime se krši zabrana ili drugi zahtev čiji je cilj zaštita životne sredine. Za postojanje ovog djela je potrebno da se radi o proizvodu (u smislu objekta radnje) čija upotreba u većem obimu ili upotreba od strane više korisnika, bez obzira na njihov broj, dovodi do ispuštanja, emisije ili uvođenja količine materijala ili supstance, energije ili jonizirajućeg zračenja u vazduh, tlo ili vodu. Ovo djelo karakteriše vrsta posljedice djela koja se javlja kao prouzrokovanje ili vjerovatnoća prouzrokovanja smrti ili ozbiljna povreda nekog lica ili znatna šteta za kvalitet vazduha, tla ili vode ili znatna šteta za ekosistem, životinje ili biljke.

Treće ekološko krivično djelo Direktiva poznaje kao nezakonito i namjerno (umišljajno) preduzimanje djelatnosti kao što su: 1) proizvodnja, stavljanje na tržište ili stavljanje na raspolaganje na tržištu, izvoz ili upotreba materije (supstance) pojedinačno, u smjesama ili proizvodima, uključujući njihovo ugrađivanje u druge proizvode ako takvo postupanje prouzrokuje ili je vjerovatno da će prouzrokovati smrt ili ozbiljnu povredu drugog lica, znatnu štetu za kvalitet vazduha, tla ili vode ili znatnu štetu za ekosistem, životinje ili biljke i 2) proizvodnja, upotreba, skladištenje, uvoz ili izvoz žive, živinih jedinjenja (spojeva), smjesa žive i proizvoda kojima je dodata živa ako takvo postupanje nije u skladu sa zahtevima koji su utvrđeni u Uredbi (EU) 2017/852 Evropskog parlamenta i Savjeta, pod uslovom da se na taj način prouzrokuje ili je vjerovatno da će se prouzrokovati smrt ili ozbiljna tjelesna povreda nekog lica, znatna šteta za kvalitet vazduha, tla ili vode ili znatna šteta za ekosistem, životinje ili biljke.

Krivična djela koja su povezana s namjernim postupanjem (navedena u Direktivi) mogu dovesti do katastrofalnih posljedica, kao što su: rašireno zagađenje (onečišćenje), industrijske nesreće s ozbiljnim učinkom na životnu sredinu ili šumski požari velikih razmjera. Ako takva krivična djela prouzrokuju uništenje ili raširenu i znatnu štetu, koja je ili nepovratna ili dugotrajna, za ekosistem znatne veličine ili znatne zaštićene vrijednosti ili za stanište unutar zaštićenog područja ili prouzrokuju raširenu i znatnu štetu, koja je ili nepovratna ili dugotrajna, za kvalitet vazduha, tla ili vode – takva djela koja dovode to velikih katastrofalnih posljedica trebalo bi propisati kao kvalifikovana krivična djela pod nazivom „ekocid” ili sličnim nazivom, te bi ih trebalo

kažnjavati strožim sankcijama od onih koje su primjenjive u slučaju drugih osnovnih oblika krivičnih djela protiv životne sredine.³²

Ako na temelju Direktive protivpravno i umišljajno postupanje učinioca (fizičkog ili pravnog lica) predstavlja krivično djelo samo ako se odnosi na količinu veću od neznatne, a koja odgovara prekoračenju regulatornog praga, vrijednosti ili drugog obavezujućeg parametra, pri procjeni toga da li su taj prag, vrijednost ili drugi parametar prekoračeni – trebalo bi uzeti u obzir opasnost i toksičnost, među ostalim, materijala ili supstanci jer što su materijal ili supstanca opasniji ili toksičniji, tako će se prije dostići taj prag, vrijednost ili drugi parametar i, u slučaju posebno opasnih i toksičnih supstanci ili materijala, čak i vrlo mala količina – može prouzrokovati znatnu štetu za životnu sredinu ili zdravlje ljudi (čl. 3, st. 3).

Ovakve teške posljedice koje nastupaju usljed preduzetih protivpravnih djelatnosti fizičkih, a posebno pravnih lica – upućuju na postojanje i pravnu kvalifikaciju najtežeg ekološkog krivičnog djela – ekocida. Pri tome, Direktiva (čl. 3, st. 6) daje kriterijume za definisanje „znatne“ štete kao što su: a) početno stanje zahvaćene životne sredine, b) da li je prouzrokovana šteta dugotrajna, srednjoročna ili kratkoročna, c) obim prouzrokovane štete i č) reverzibilnost prouzrokovane štete.

Utvrđivanje prouzrokovane štete za: a) kvalitet vazduha, tla (zemljišta) ili kvalitet ili stanje vode ili b) ekosistem, životinje ili biljke (čl. 3, st. 7), usljed preduzete radnje izvršenja nekog ekološkog krivičnog djela, procenjuje se zavisno od određenih elemenata, među kojima Direktiva navodi: a) da li se postupanje učinioca odnosi na aktivnost koja se smatra rizičnom ili opasnom za životnu sredinu ili zdravlje ljudi, odnosno da li zahtijeva odobrenje koje nije dobijeno ili se dobijeno odobrenje nije poštovalo; b) u kojoj su mjeri prekoračeni regulatorni prag, vrijednost ili drugi obavezni parametar koji su utvrđeni u pravu Evropske unije, u nacionalnom pravu ili u odobrenju koje je izdato za relevantnu aktivnost i c) da li su materijal ili supstanca klasifikovani kao „opasni“ ili da li su na drugi način navedeni kao štetni za životnu sredinu ili za ljudsko zdravlje.

Konačno, Direktiva pri procjeni da li je šteta u smislu posljedice ekološkog krivičnog djela „neznatna“ ili je „veća od neznatne“ (čl. 3, st. 8), uzima u obzir jedan ili više elemenata: a) broj konkretnih predmeta, b) u kojoj su mjeri prekoračeni regulatorni prag, vrijednost ili drugi obavezni parametar koji su utvrđeni u pravu Evropske unije ili u nacionalnom pravu, c) stanje očuvanosti dotičnih životinjskih (fauna) ili biljnih (flora) vrsta i d) trošak obnove životne sredine, ako je procjena takvog troška izvodiva (moguća procjenjiva).

³² Petković, G. (2012). Ekocid – pravni i moralni aspekt. *Pravni život*, (9), 583–598.

3.2. Posebni oblici odgovornosti za ekološka krivična djela

Direktiva (čl. 4, st. 1) izričito propisuje saučesništvo (kolektivno umišljajno učešće više lica u zajedničkom izvršenju jednog ili više krivičnih djela) kao kažnjivo djelo. To se posebno odnosi na: a) podsticanje, podstrekavanje (umišljajno navođenje drugog lica na izvršenje konkretnog ekološkog krivičnog djela) i b) pomaganje, omogućavanje ili olakšavanje (stvaranjem uslova ili pretpostavki) drugom licu u izvršenju konkretnog ekološkog krivičnog djela.

Kao poseban vid odgovornosti za ekološka krivična dela (čl. 4, st. 2) Direktiva propisuje odgovornost za pokušaj (umišljajno započinjanje izvršenja ekološkog krivičnog djela, bez prouzrokovanja posljedice za životnu sredinu u konkretnom slučaju). Znači da je pokušaj izjednačen sa svršenim krivičnim djelom.

Za izvršenje (ili pokušaj izvršenja) nekog od Direktivom propisanog krivičnog djela u osnovnom ili u kvalifikovanom obliku ispoljavanja (st. 3), odnosno za saučesnički doprinos u njegovom izvršenju, propisane su različite kazne, zavisno od svojstva njegovog učinioca. To su: a) sankcije za fizička lica (čl. 5) i b) sankcije za pravna lica (čl. 7) u slučaju utvrđivanja njihove krivične odgovornosti (u smislu čl. 6).

Za fizička lica kao učinioce ekoloških krivičnih djela (čl. 5) Direktiva nalaže obavezu državama članicama da preduzimaju potrebne mjere kako bi osigurale da su ekološka krivična djela kažnjiva „učinkovitim (djelotvornim, efikasnim), proporcionalnim i odvraćajućim krivičnim sankcijama”. U tom smislu, Direktiva postavlja „kaznene raspone (okvire)” za propisavanje kazne zatvora: 1) za izvršenje krivičnog djela koje je prouzrokovalo smrt nekog lica – kazna zatvora od najmanje deset godina, odnosno za podstrekavanje ili pomaganje u njegovom izvršenju sa prouzrokovanom smrću nekog lica – kazna zatvora najmanje pet godina i 2) za krivično djelo koje je prouzrokovalo: a) uništenje ili raširenu i znatnu štetu, koja je ili nepovratna ili dugotrajna, za ekosistem znatne veličine ili znatne okolišne vrijednosti ili za stanište unutar zaštićenog područja ili b) raširenu i znatnu štetu, koja je ili nepovratna ili dugotrajna, za kvalitet vazduha, tla ili vode za neposrednog izvršioca – kazna zatvora od najmanje osam godina, odnosno za podstrekavanje ili pomaganje u njegovom izvršenju – kazna zatvora od najmanje tri godine.

Uz kaznu zatvora kao glavnu kaznu, fizičkom licu kao učiniocu ekoloških krivičnih djela (prema sadržini, opisu ili karakteristika kako propisuje Direktiva) mogu se izreći i dodatne (dopunske, sporedne) kaznene ili nekažnene sankcije ili mjere koje uključuju: 1) obavezu da: a) obnovi životnu sredinu (povraćaj u pređašnje stanje – restitucija) u određenom roku ako je šteta reverzibilna ili b) plati naknadu za štetu nanijetu životnoj sredini ako je

šteta nepovratna ili ako učinilac nije u mogućnosti da sprovede takvu obnovu, 2) novčane kazne srazmjerne težini postupanja i pojedinačnim, finansijskim i drugim okolnostima konkretnog fizičkog lica i koje se, prema potrebi, utvrđuju uzimajući u obzir težinu i trajanje štete nanese životnoj sredini i finansijsku korist ako je ostvarena izvršenim krivičnim djelom, 3) isključenje iz pristupa javnom finansiranju, uključujući postupke javne nabavke, bespovratna sredstva, koncesije i dozvole, 4) zabranu obavljanja rukovodećeg položaja unutar pravnog lica koji je iste vrste kao onaj položaj koji je zloupotrebjen za izvršenje krivičnog djela, 5) oduzimanje dozvola i odobrenja za obavljanje djelatnosti koje su dovele do izvršenja konkretnog krivičnog djela, 6) privremene zabrane kandidovanja za obavljanje javne dužnosti (funkcije) ili 7) objavljivanje sudske odluke koja se odnosi na učinjeno krivično djelo, odnosno izrečene sankcije ili mjere, u cijelosti ili njenog dijela, u slučaju ako postoji javni interes, nakon ocjene pojedinačnog slučaja, što može uključivati lične podatke osuđenih fizičkih lica samo ako je to izričito propisano u opravdanim izuzetnim slučajevima.

Međutim, pored fizičkih lica, kao učinioци (ili saučesnici) ekoloških krivičnih djela se javljaju i pravna lica. Stoga, Direktiva posebno posvećuje pažnju pravilima za utvrđivanje krivične odgovornosti pravnih lica (čl. 6). U tom smislu se kao učinioци ekoloških krivičnih djela smatraju pravna lica: 1) ako je takvo krivično djelo učinjeno u korist tih pravnih osoba, 2) ako je krivično djelo izvršilo lice koje ima rukovodeći položaj u tom pravnom licu, bilo da je djelovalo samostalno ili kao član organa u pravnom licu na temelju: a) ovlašćenja za zastupanje pravnog lica, b) ovlašćenja za donošenje odluka u ime pravnog lica ili c) ovlašćenja za provođenje kontrole u okviru pravnog lica.

Ovdje se, praktično, radi o objektivnoj odgovornosti pravnog lica u čijoj se osnovi nalazi „nesprovođenje nadzora ili kontrole od strane odgovornog lica u nadležnosti pravnog lica koje je omogućilo izvršenje konkretnog ekološkog krivičnog djela”, ali u korist tog pravnog lica (st. 2). Pri tome je izričito propisano da krivična odgovornost pravnih lica ne sprječava vođenje krivičnog postupka protiv fizičkih lica koji su bili neposredni izvršioци, podstrekači ili pomagači u izvršenju nekog konkretnog ekološkog krivičnog djela.

Za pravno lice kao izvršioца ekoloških krivičnih djela (čl. 3), prema Direktivi, mogu se izreći „učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće kaznene ili nekaznene sankcije ili mjere“ (čl. 7, st. 1), među kojima se na prvom mestu nalazi novčana kazna. Pored nje, kao glavne, osnovne vrste krivične sankcije kao mjere društvene reakcije prema učinioцима krivičnih djela, Direktiva dozvoljava mogućnost izricanja i dodatnih, dopunskih kaznenih ili nekaznenih sankcija ili mjera (st. 2): 1) obaveza da se: a) životna sredina obnovi u određenom roku ako je šteta reverzibilna ili b) plati naknada za štetu nanijetu

životnoj sredini ako je šteta nepovratna ili ako učinilac nije u mogućnosti da izvrši takvu obnovu; 2) ukidanje prava na javne naknade ili pomoć; 3) isključenje iz pristupa javnom finansiranju, uključujući postupke javne nabavke, bespovratna sredstva, koncesije i dozvole; 4) privremena ili trajna zabrana obavljanja poslovne djelatnosti; 5) oduzimanje dozvola i odobrenja za obavljanje djelatnosti koje su dovele do konkretnog krivičnog djela; 6) određivanje sudskog nadzora; 7) sudski nalog za likvidaciju (gašenje); 8) zatvaranje objekata koji su upotrijebljeni za izvršenje krivičnog djela; 9) obaveza uspostavljanja programa dužne pažnje za poboljšanje usklađenosti sa standardima zaštite životne sredine i 10) ako postoji javni interes, objavljivanje cjelokupne sudske odluke ili njenog dijela, a koja se odnosi na izvršeno krivično djelo i izrečene sankcije ili mjere njegovom učiniocu, ne dovodeći u pitanje pravila o privatnosti i zaštiti ličnih podataka osuđenog.

Pravnom licu se kao učiniocu ekoloških krivičnih djela (čl. 3) izriče novčana kazna u srazmjeri (proporcionalna novčana kazna) sa: a) težinom učinjenog krivičnog djela (stepenom, intenzitetom „neprava”) i b) pojedinačnim, finansijskim i drugim okolnostima konkretnog pravnog lica. Pojedine države članice preduzimaju potrebne mjere kako bi osigurale da najviši iznos takvih izrečenih novčanih kazni nije manji (st. 3): a) od 5 % ukupnog svjetskog prihoda pravnog lica u poslovnoj godini koja prethodi godini u kojoj je izvršeno krivično djelo ili u poslovnoj godini koja prethodi odluci o izricanju novčane kazne, odnosno iznosa koji odgovara iznosu od 40.000.000 EUR, b) za krivično delo koje je prouzrokovalo teške posljedice za kvalitet životne sredine u cijelosti ili njenih eko-medijuma – 3 % ukupnog svjetskog prihoda pravne osobe u poslovnoj godini koja prethodi godini u kojoj je učinjeno krivično djelo ili u poslovnoj godini koja prethodi odluci o izricanju novčane kazne, odnosno iznosa koji odgovara iznosu od 24.000.000 EUR.

4. ZAKLJUČAK

Predstojećom reformom KZ RS bi se, u smislu Direktive, putem krivičnog/kaznenog prava i zamjeni ranije donijetih direktiva slične sadržine 2008/99/EZ i 2009/123/EZ, dopunile karakteristike, sadržina, elementi bića osnovnih, primarnih i najznačajnijih „opštih“ ekoloških krivičnih djela, ali bi se kao najznačajnija novina javilo unošenje novog i najtežeg ekološkog krivičnog djela, zapravo, njegovu subkvalifikaciju pod nazivom „ekocid“. Time bi se krivičnopravna zaštita životne sredine podigla na kvalitetno viši i efikasniji nivo. Radi se, zapravo, o propisivanju novih, blanketnih inkriminacija ekoloških krivičnih djela, a posebno krivičnog djela „ekocid“ kao umišljajnog, namjernog krivičnog djela ugrožavanja, čije biće ostvaruje svako lice koje

protivno propisima preduzme radnje uz znanje da postoji znatna vjerovatnoća da će usljed tih radnji nastupiti ozbiljna šteta za životnu sredinu, koja je široko rasprostranjena ili dugotrajna.

Predmetno krivično djelo bi, zapravo, predstavljalo „najteže mirnodopsko krivično djelo protiv životne sredine“ budući da Krivični zakon Bosne i Hercegovine³³ u okviru krivičnih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom (glava sedamnaesta) predviđa posebno krivično djelo pod nazivom „Ratni zločin protiv civilnog stanovništva“ (čl. 173). Ovom je međunarodnom inkriminacijom predviđeno krivično djelo, između ostalog, protiv životne sredine kršenjem pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, okupacije ili oružanog sukoba kojom prilikom učinilac pokreće napad sa znanjem da će takav napad dovesti do teške, dugoročne i opsežne štete u prirodnoj životnoj sredini koja bi očito bila nesrazmjerna u odnosu na očekivani konkretan i neposredan (direktan) vojni dobitak. U smislu ove inkriminacije, koja bi mogla biti zapriječena kaznom zatvora od najmanje pet godina ili kaznom doživotnog zatvora, pojam životna sredina bi obuhvatao „zemlju, biosferu, kriosferu, litosferu, hidrosferu i atmosferu, kao i svemir“.

Ovim bi novinama u sistemu krivičnopravne zaštite životne sredine u pravu Republike Srpske došla do izražaja, kako zaštita primarno čovjeka (antropocentički model), odnosno zaštita flore – biljnog svijeta i faune – životinjskog svijeta (biocentrički model), kao i zaštita životne sredine u cjelini (ekocentrički model). U tom bi sistemu krivična djela protiv životne sredine, u pravilu, predstavljala krivična djela ugrožavanja zaštićenih dobara, vrijednosti ili interesa. Međutim, ukoliko takvo ugrožavanje životne sredine usljed preduzete protivpravne djelatnosti u smislu zakonom propisane radnje izvršenja dovede do povređivanja (teške tjelesne povrede, smrti, znatne štete ili velike nesreće), učinilac bi se kažnjavao težom kaznom od one koja je propisana za osnovni, temeljni oblik krivičnog djela.

Takvim reformisanim krivičnim zakonodavstvom bi se učinio novi, dalji korak u pravcu usklađivanja krivičnog zakonodavstva Republike Srpske s proklamovanim ciljevima zaštite životne sredine, kako na nacionalnom, tako i na nivou Evropske unije. Tome doprinosi nedavno završen zakonodavni postupak donošenja Direktive (EU) 2024/1203 koja je objavljena u *Službenom listu Evropske unije* od 30. aprila 2024. godine, sa rokom njene transpozicije 21. maja 2026. godine.

Ovaj regionalni evropski dokumenat sadrži minimalna pravila u pogledu definicija ekoloških krivičnih djela i sistema sankcija (za fizička i pravna

³³ *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 32/2007, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023. i 47/2023.

lica kao njihove učinioc(e) kako bi se djelotvornije zaštitila životna sredina u cjelini, odnosno pojedini eko-medijumi, kao i u pogledu primene mjera za sprječavanje i suzbijanje krivičnih djela protiv životne sredine, te za delotvornije sprovođenje prava Evropske unije u području životne sredine (ekološkog prava Evropske unije). Ova je direktiva upravo i donijeta sa ciljem da jedinstveno i unificirano uredi, unaprijedi i ujednači sistem krivičnopravne zaštite životne sredine država članica ove regionalne organizacije, ali i država kandidata za prijem u ovu organizaciju, koji bi omogućio djelotvoran i efikasan krivični progon učinilaca ekoloških krivičnih djela.

Na taj način bi se, doduše posredno, olakšala pravosudna saradnja u krivičnim stvarima kod krivičnih djela protiv životne sredine, koja učestalo pokazuju međunarodni, transnacionalni karakter. U krajnjoj liniji ovim novim zakonskim rješenjima bi se efikasnije sankcionisali učinioci ekoloških krivičnih djela, kako fizičke, tako i pravne osobe, upravo onim kaznama koje imaju „učinkoviti, proporcionalni i odvraćajući karakter”.

Implementacija odredbi Direktive predstavlja samo korak u pravcu uspješnog okončanja pregovora na nivou Savjeta Evrope sa ciljem donošenja Konvencije o zaštiti životne sredine (okoliša) putem krivičnog/kaznenog prava, koja bi po završetku pregovora bila otvorena za potpisivanje, kako državama članicama Savjeta, tako i državama članicama u samoj Evropskoj uniji. Na taj način recentno usvajanje regulative u području zaštite životne sredine sredstvima krivičnog prava kroz sekundarno zakonodavstvo Evropske unije, kao i ukazani razvoj konvencijskog prava kroz pregovore o novom instrumentu Savjeta Evrope, u potpunosti bi osiguralo da međunarodni dokumenti i evropski propisi koji obavezuju Bosnu i Hercegovinu budu efikasno i kvalitetno sprovedeni, odnosno preneseni u nacionalno zakonodavstvo pravovremeno i na način kako to zahtijevaju predmetni međunarodni instrumenti.

LITERATURA

- Babić, M., Marković, I. (2007). *Krivično pravo. Posebni deo*. Banja Luka: Pravni fakultet.
- Brack, D. (2002). Combatting international environmental crime. *Global Environmental Change*, 12(2), 143–147.
- Brihi, S. (2022). *Environmental criminal law in the French legal framework*. Paris: Moncey Advocats.
- Bugarski, T. (2015). Krivični postupak za dela protiv životne sredine. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 49(4), 16–37.
- Буйлов, О. П., Брусенцев, В. И. (2015). Общая характеристика экологических преступлений. классификация экологических преступлений. *Международный юридический научный вестник*. 2015. № 2–3, 282–283. Dostupno na: <https://eduherald.ru/ru/article/view?id=12264>, pristupljeno: 17. 5. 2025.

- Vuletić, I. (2023). Osvrt na ekocentrični model zaštite okoliša u hrvatskom kaznenom pravu – deset godina nakon pristupanja EU. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 95(4), 1292–1304.
- Delić, N. (2021). *Krivično pravo. Posebni deo*. Beograd: Pravni fakultet.
- Ding, X., Shahzad, M. (2022). Environmental administrative penalty, environmental disclosures, and the firm's cash flow: evidence from manufacturing firms in China. *Environ Sci Pollut Res Int.* 29(24), 36674–36683.
- Ding, X., Qu, Y., Shahzad, M. (2019). The impact of environmental administrative penalties on the disclosure of environmental information. *Sustainability*, 11(20).
- Đorđević, Đ., Kolarić, D. (2020). *Krivično pravo. Posebni deo*. Beograd: Kriminalističko-policijski univerzitet.
- Федоров, Н. (2024). Дикая природа нуждается в защите Об истории укрепления уголовного права в области защиты окружающей среды. *Экология и право*, 89(9), 4–9, pristupljeno: 25. 4. 2025.
- Fischer, M. (2011). Deutschlands Umweltstrafrecht unter Änderungsdruck der EU. *NuR* 33, 564–566.
- Haeri, H., Munoz-Pons, V., Touanassa, M. (2021). *The specialization of environmental criminal justice: a review of the law of environmental criminal justice: focus on 24 December 2020*. Dalloz Actualité.
- Jovašević, D. (2011). *Sistem ekoloških krivičnih dela*. Niš: Pravni fakultet.
- Jovašević, D., Mitrović, V., Ikanović, V. (2017). *Krivično pravo. Posebni deo*. Banja Luka: Panevropski univerzitet Apeiron.
- Jovašević, D., Mitrović, Lj., Ikanović, V. (2021). *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske*. Banja Luka: Službeni glasnik.
- Jovašević, D., Miladinović Stefanović, D. (2023). *Krivično pravo. Posebni deo*. Niš: Pravni fakultet.
- Joldžić, V., Jovašević, D. (2012). *Ekološko krivično pravo*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Johnson, J. B., Omland, K. S. (2004). Model selection in ecology and evolution. *Trends in Ecology and Evolution*, 19 (2), 101–108.
- Keller, D. (1997). Gleaning Lessons from Deep Ecology. *Ethics and the Environment*, 2(2), 139–148.
- Knaut, S. (2005). Das deutsche Umweltstrafrecht. In: *Die Europäisierung des Umweltstrafrechts. Studien zum Wirtschaftsstrafrecht*. vol 23. Herbolzheim: Centaurus Verlag & Media.
- Kröger, D., Klauß, I. (2001). Umweltstrafrecht. In: *Umweltrecht. Recht – schnell erfaßt*. Berlin–Heidelberg: Springer, 337–358.
- Kuzmanović, R. (2011). *Ustavno pravo*. Banja Luka: Pravni fakultet.
- Kunić, P., Karan, S. (2012). *Ustavno pravo*. Banja Luka: Panevropski univerzitet Apeiron.
- Laufhütte, H., Möhrensclager, M. (1989). Umweltstrafrecht in neuer Gestalt. *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, 92(4), 912–972.

- Lazarević, L.J., Vučković, B., Vučković, V. (2004). *Komentar Krivičnog zakonika*. Cetinje: Obod.
- Li, L. (2018). The Legislative model of Environmental Criminal Law in Germany and its reference to our country [J]. *Journal of law*, 33(11).
- Mališ Sazdovska, M. (2006). Posebne istražne radnje u suzbijanju ekološkog kriminaliteta. *Pravni život* (9), 1041–1049.
- Marković, G. (2021). *Ustavno pravo*. Istočno Sarajevo: Pravni fakultet.
- May, R. (1999). Unanswered questions in ecology. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*. 354 (1392), 1951–1959.
- Naess, A. (1973). The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary. *Inquiry: An Interdisciplinary Journal of Philosophy*, 16(1–4).
- Norton, B. G. (1991). *Toward Unity Among Environmentalists*. Oxford University Press.
- Овчинников, А. (2024). Улики экоцида Как собирают данные для анализа экологического ущерба от полномасштабного вторжения России в Украину. *Экология и право*, 89(9), pristupljeno: 1. 5. 2025.
- Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine.
- Papathanasiou, K. (2017). Environmental Criminal Law: A Vital Part of the Regulatory Framework. In: Mathis, K., Huber, B. (eds) *Environmental Law and Economics. Economic Analysis of Law in European Legal Scholarship*, vol 4. Springer, Cham.
- Petković, G. (2012). Ekocid – pravni i moralni aspekt. *Pravni život*, (9), 583–598.
- Petrović, B., Jovašević, D., Ferhatović, A. (2016). *Krivično pravo 2*. Sarajevo: Pravni fakultet.
- Petrović, B., Ferhatović, A., Jovašević, D. (2024). *Krivično pravo. Posebni dio*. Sarajevo: Pravni fakultet.
- Pisarić, M. (2015). Pretpostavke za otkrivanje ekološkog kriminaliteta. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 49(2), 787–792.
- Rosenzweig, M. L. (2003). Reconciliation ecology and the future of species diversity. *Oryx*, 37(2), 194–205.
- Rozzi, R. (1999). The Reciprocal Links between Evolutionary – Ecological Sciences and Environmental Ethics. *BioScience*, 49(11), 911–921.
- Saliger, F. (2008). Umweltstrafrecht. *Academia Iuris: Lehrbücher der Rechtswissenschaft*. Heymann.
- Schall, H. (1998). Systematische Übersicht der Rechtsprechung zum Umweltstrafrecht, In: *NStZ-Rechtsprechungs-Report Strafrecht Year*, 3(12).
- Schneider, D. D. (2001). The rise of the concept of scale in ecology. *BioScience*, 51(7), 545–553.
- Turković, K., Novoselec, P., Grozdanić, V., Kurtović Mišić, A., Derenčinović, D., Bojanić, I.,... Maršavelski, A. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine.

- Vollaard, B. (2017). Temporal displacement of environmental crime: Evidence from marine oil pollution. *Journal of Environmental Economics and Management*, 82.
- Watson, A. R. (1983). A Critique of Anti-Anthropocentric Biocentrism. *Environmental Ethics*, 5(3), 245–256.
- White, R. (2003). Environmental Issues and the Criminological Imagination. *Theoretical Criminology*, 7(4), 483–506.
- Zhenghang, F., Zhenghang, F. (2022). Study on the legislative Mode of Environmental Criminal Law. *Academic Journal of Humanities & Social Sciences*, 5(17).
- Zhou, E. C. (2015). *Research on Environmental crime legislation*. Ocean University of China.

Pravni izvori

- European Union: Council of the European Union, *Directive (EU) 2024/1203 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 on the protection of the environment through criminal law and replacing Directives 2008/99/EC and 2009/123/EC*, PE/82/2023/REV/1 OJ L, 2024/1203, 30 April 2024.
- Krivični zakon, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 32/2007, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023. i 47/2023.
- Krivični zakonik, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 64/2017, 104/2018, 15/2021, 89/2021, 73/2023, 9/2024. i 105/2024.
- Ustav Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 21/1992, 28/1994, 8/1996, 13/1996, 15/1996, 16/1996, 21/1996, 21/2002, 26/2002, 30/2002, 31/2002, 69/2002, 31/2003, 98/2003, 115/2005, 117/2005, 48/2011. i 73/2019.